

Ο «εξόριστος» Ερμής της Σίφνου

του Αλκιβ. Ν. Λεμπέση

Αυτό τον καιρό ακτιβιστικές κραυγές σαν αυτή του υποτίτλου είναι στην μόδα και αφηγήματα για την επιστροφή των πολιτιστικών θησαυρών στον χώρο καταγωγής τους είναι του πολιτικού ορθού συρμού. Τυχαία βρέθηκα μπροστά σε έναν ξεχασμένο κατάλογο μιας έκθεσης από το μαρτινό 1980. Εκείνο τον κρύο Φεβρουάριο που ταξίδεψα για πρώτη φορά στην Νέα Υόρκη. Φοιτητής, με όλα κι όλα 300 δολάρια τουριστικό συνάλλαγμα στην τσέπη και χωρίς Diners, για να περάσω έναν ολόκληρο μήνα. Αυτό βέβαια δεν θα με εμπόδιζε να επισκεφθώ τον «ναό» της Τέχνης, το Metropolitan Museum, και ίσα-ίσα να προλάβω να δω στο κλείσιμό της την έκθεση «Ελληνική Τέχνη από τα Νησιά του Αιγαίου». Και βέβαια να αγοράσω τον πανάκριβο για το Βαλάντιό μου κατάλογο, διαχρονικό ενθύμιο.

Θυμάμαι που στεκόμουν ώρα μπροστά σε έναν Ερμή από την Σίφνο. Και φούσκωνα από μύδια τοπικιστική υπερηφάνεια. Τόσο που άφηνα την φαντασία μου να ταξιδέψει σαν εκείνον τον συνώ-

και σαράντα χρόνια αργότερα, το 1935, η κεντρική διοίκηση αποφάσισε να τον εξορίσει από το πάτριο φιλόξενο έδαφός του, που αλλού, στην πρωτεύουσα.

Φέρτε πίσω τα αρχαία μας!

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να προσθέσω το μικρό μου λιθαράκι στην ιστορική έρευνα. Χωρίς να ισχυρίζομαι πως η αναζήτησή μου κατάφερε να φθάσει στο βάθος των αρχείων του Αρχαιολογικού Μουσείου της Αθήνας, εντούτοις δεν μπόρεσα να πληροφρηθώ το πού ακριβώς στην Σίφνο είχε βρεθεί ο «Ερμής της Σίφνου». Υποθέτω πως η συγκεκριμένη πληροφορία κάπου θα αναγράφεται δημοσιευμένη στις σημειώσεις του Ι. Δραγάτη. Για την περίπτωση όμως που κάτι τέτοιο δεν προκύψει, φέρνω στο προσκήνιο την σχετική αναφορά που ανεκάλυπα στο τεύχος Ιουνίου 1895 της εφημερίδας ΝΕΑ ΣΙΦΝΟΣ. Μεταγράψω από εκεί: «... **μεγίστης δε Αρχαιολογικής αξίας είναι και ο παρά τω λιμένι Σεράλια τυχαίως ανευρεθείς Ερμής του σ' αιώνας**».

Προτού μετακομίσει όμως εκεί, είχε προλάβει να φιλοξενηθεί στο πρώτο Μουσείο της Σίφνου που έστησε εκ των ενόντων ο εμπνευσμένος Ιάκ. Δραγάτης στο «Ελλ. Σχολείο» του νησιού (πού ακριβώς να ήταν άραγε αυτό;). Η περαιτέρω έρευνά μου με οδήγησε στην εφημερίδα της Αθήνας «ΤΟ ΑΣΤΥ», στο τεύχος της 3ης Απριλίου 1900, όπου διαβάζουμε σχετική ανταπόκριση του Ν. Βάου από την Σίφνο για τα εγκαίνια του Μουσείου. Για να το απολαύσετε, μεταγράψω εδώ αποσπάσματα από το κείμενο σε πολιτονικό, ενώ θα ακολουθήσει και ξεχωριστό αφιέρωμα.

ΣΙΦΝΟΣ, 22 Αυγούστου 1900

Πρό τινος άφικετο ένταυθα ό συμπολίτης μας καθηγητής κ. Ιάκ. Δραγάτης, όστις ένεργών κατά διαταγήν τής Κυβερνήσεως, προέβη εις τήν κατάσχεσιν και περισυλλογήν των τήδε κάκεισε διεσπαρμένων άρχαιοτήτων, δι' αυτών δέ ίδρυσε μικρόν μουσειόν εις τό ένταυθα Ελλ. Σχολείον.

... Εύρίσκονται δέ έν τώ Μουσείω μέχρι τούδε 76 άρχαία κατασκευάσματα, μεταξύ δέ τούτων και 4 ανέκδοτοι έπιγραφαί, έξ ών ή μία έννε τιμητική, ή άλλη, τής όποίας ή άρχή έννε κατεστραμμένη, άναφέρει περί γυμνασιάρχου και γυμνασιάρχων, ή τρίτη, ή μεγαλύτερα πασών, επίσης τιμητική και ή τετάρτη έπιτύμβιος. Στήλη Έρμού, διάφορα ανάγλυφα, έξ ών έν άρκετά έφθαρμένον, τό όποιον παριστά νεανίαν, έννε άριστούργημα τέχνης. Διάφορα θραύσματα άγγείων, άποδεικτικά των διαφόρων συνοικισμών τής νήσου, δύο λαβαί άμφορέων, ών ό εις κατασκευάσμα Ροδιών, ό δ' έτερος κατά τήν γνώμην τού κ. Δραγάτη έντοπίου κατασκευής, επ' αύτού δέ μόλις διακρίνεται τό όνομα ΠΛΑΤΩΝ και όστά εύρέθεντα εις τόν Άγιον Νικήταν άρχαίον πύργον.

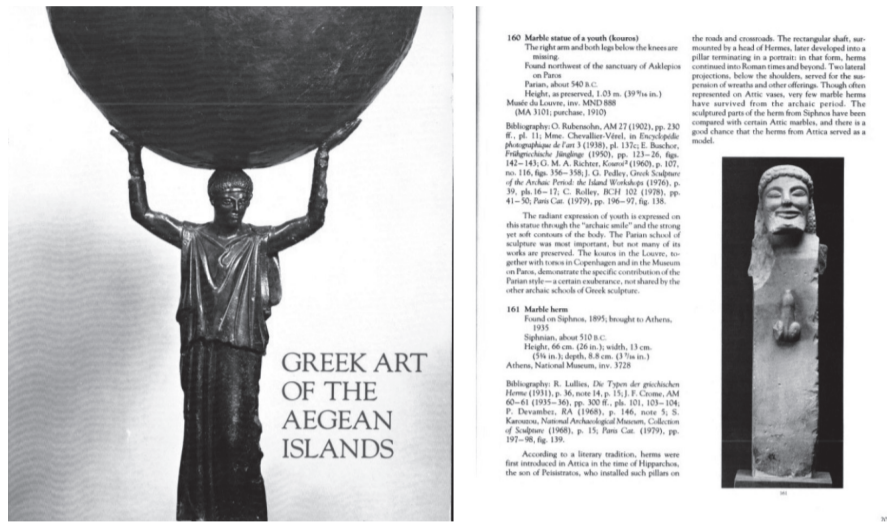
... Κατά τήν έορτήν των έγκαίνιων τού Μουσείου μετά τό ποιήμα τού κ. Α. Προβλεγγίου διενεμήθησαν εις τούς μαθητάς των διαφόρων σχολείων βραβεία, τά όποια ό αύτόθι Σύνδεσμος των Σιφνίων έπεμψεν. Ό κ. Ι. Ραφαηλάς, γραμματεύς τού σωματείου, δι' όλίγων κατέδειξε τήν άνάγκην και ώφέλειαν των τοιούτων πατριωτικών συνδέσμων και τήν ήθικήν άξίαν των εις τούς μαθητάς άπονεμομένων βραβείων.

Νάτος πάλι ο Ερμής «μου», νάτος κι ο Σύνδεσμος Σιφνίων με τις βραβεύσεις των μαθητών. Να και οι πληροφορίες για το αρχαιολογικό απόθεμα της Σίφνου αλλά και για τα πιθανολογούμενα αρχαία θέατρα. Προσωπικά δεν διατηρώ καμία αμφιβολία ότι ένα νησί που από το υστέρημά του μπορούσε να κατασκευάσει τις πρόγονες των «Καρυάτιδων» στον Θησαυρό των Σιφνίων στους Δελφούς, θα πρέπει να φιλοξενεί αντίστοιχα αριστουργήματα και στο έδαφός του. Και πως παρ' όλες τις δηλώσεις και τις καπηλίες που αυτά υπέστησαν στο διάβα του χρόνου και των κατακττών, πιστεύω πως πολλά θαυμαστά, σε αριθμό δυσανάλογο με το μέγεθος του νησιού, περιμένουν ακόμη να έλθουν στο φως από τη αρχαιολογική σκαπάνη (ή τις μπουλντόζες των επενδυτών)... Άλλωστε το πανέμορφο Αρχαιολογικό μουσείο στον Αγ. Ανδρέα αλλά και τα ευρήματα που έχουν εξοριστεί στο κεντρικό Μουσείο της Αθήνας δείχνουν να το επιβεβαιώνουν.

Οπότε τι; Μήπως έφτασε η ώρα να φωνάξουμε κι εμείς οι Σιφνιοί «φέρτε πίσω τα αρχαία μας» όπως και οι γείτονες Μήλιοι; Είμαι σίγουρος πως τέτοιες σκέψεις γεννούν ειρωνικά μειδίσματα στο άκουσμά τους. Δεν τρέφω φρούδες ελπίδες και δεν θα διαφωνήσω με την αντίθετη άποψη που λέει πως ίσως είναι προτιμότερο το όνομα της Σίφνου να ταξιδεύει πέρα από τα στενά τοπικά σύνορα στα πέρατα του κόσμου μέσα από τους θησαυρούς της.

Όμως το νέο Αρχαιολογικό μουσείο που προγραμματίζεται να κατασκευαστεί στο Κάστρο είναι μια μεγάλη ευκαιρία και θα μπορούσε να γίνει ο καταλύτης για να συγκεντρωθούν οι αρχαιολογικοί θησαυροί του νησιού κάτω από μια στέγη. Βέβαια θα ήταν χίμαιρα να πιστέψει κανείς πως αυτό θα μπορούσε ρεαλιστικά να γίνει σε φυσική μορφή. Η ψηφιακή τεχνολογία όμως θα επέτρεπε να παρουσιαστούν συγκεντρωμένοι σε μια βιντεοπαράγωγη όλοι οι κατασπαρμένοι αρχαιολογικοί θησαυροί της Σίφνου. Οι θαυμάσιες εκπομπές της σειράς «ΕΞΟΡΙΣΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ» που προβάλλονται αυτόν τον καιρό από το κανάλι της Βουλής (μην τις χάσετε) δείχνουν τον δρόμο. Ίσως η εμπνευσμένη Σίφνια μουσειολόγος που ακούγεται ότι θα συνεισφέρει με την γνώση της θελήσει να συμπεριλάβει στην μουσειογραφική της μελέτη μια τέτοια παράμετρο. Και γιατί όχι, ίσως το Ελληνικό Ινστιτούτο Ολογραφίας θελήσει να επικορηγήσει και μερικά ολογράμματα σαν αυτά που έχει κατασκευάσει για τα δύο κεντρικά Βυζαντινά Μουσεία της Ελλάδας και για άλλα στο εξωτερικό.

Προσωπικά υποβάλλω δημόσια την πρόταση αυτή και ελπίζω να φθάσει σε ευίκοα ώτα διότι είμαι πεπεισμένος πως η αρχαιολογική Σίφνος πρέπει να επανατοποθετηθεί στον πανελλήνιο και -γιατί όχι- στον παγκόσμιο αρχαιολογικό χάρτη σύμφωνα με το διαχρονικά παραμελημένο δυναμικό της. Μήπως οι προαλειφόμενοι μελλοντικοί δημοτικοί άρχοντες θα έπρεπε να αποδώσουν την πρόπευσα σημασία στο αρχαιολογικό απόθεμα της Σίφνου και να τοποθετηθούν προεκλογικά αναλόγως; Άλλωστε, κάτι τέτοιο σίγουρα θα βοηθούσε και στην προσέλκυση ποιοτικών «ξένων» επενδυτών και επισκεπτών σαν κι αυτούς που προσκαλούμε με εκπομπές του ύφους και του στυλ «Viva la Feta»!

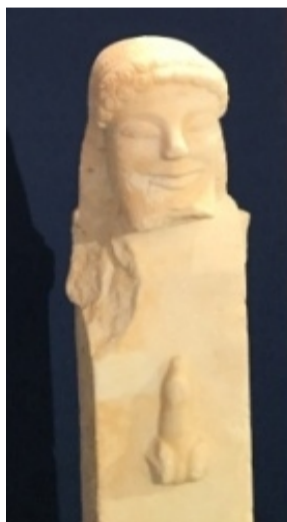
νημο Άλκη, τον ήρωα από τις ιστορίες τού «ΗΜΟΥΝ ΚΙ ΕΓΩ ΕΚΕΙ» που μοίραζε η Βιβλιοθήκη του απορριπταντικού ROL (Σιφνιός και ο ιδιοκτήτης, παρεπιπτόντως). Ίέρετε, αυτόν που δοκιμάζε τις σάτχες από τα αρχαιομετρικά πειράματα του θείου του με τον άνθρακα-14 και ταξίδευε ζωντανά σε διάφορες εποχές στο παρελθόν. Έτσι κι εγώ, στεκόμουν εκεί και φανταζόμουν την ανακάλυψη του Ερμή σε κάποιο σιφνέικο χωράφι, τα ταξίδια του στα μουσεία και από το Αρχαιολογικό της Αθήνας στο Μετροπόλιταν της Νέας Υόρκης, αφού πρώτα τον είχαν θαμμάσει στο Λούβρο. Άραγε να ήταν Σιφνέικο το μάμμαρο, Σιφνιός και ο τεχνίτης; Πού να βρισκόταν τοποθετημένος την εποχή που φτιάχτηκε, τι να σηματοδοτούσε, τι να οριοθετούσε; Τι δουλειά είχε στην Σίφνο αφού όλοι ξέραμε για

τους Ερμήδες που υπήρχαν στην αρχαία πόλη της Αθήνας;

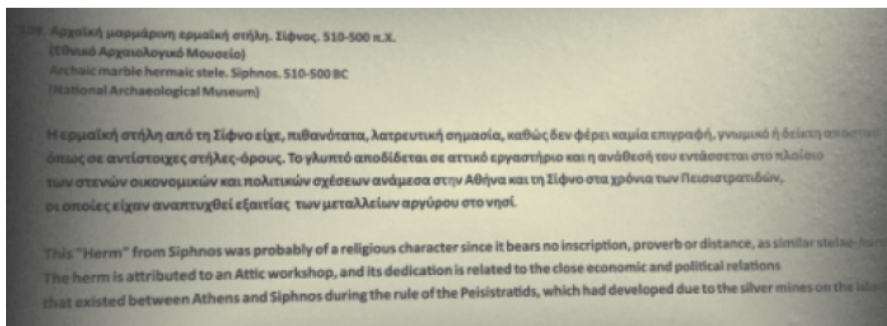
Ήταν άλλωστε η πρώτη φορά που έβλεπα από κοντά ένα τέτοιο Ερμή. Ίέρετε, μια από εκείνες τις Ερμαικές στήλες που μας έκαναν να χαζογελάμε μέσα στην τάξη. Ειδικά όταν επέμεινα στον σεμνόντυφο σχολικό καθηγητή να μας εξηγήσει σε τι συνίστατο το έγκλημα των Ερμοκοπιδών και τι ακριβώς είχαν κόψει. Ναι, αυτό το σκάνδαλο για το οποίο είχα προσωπικό ενδιαφέρον αφού είχε κατηγορηθεί ο αρχαίος ήρώάς μου, ο Αλκιβιάδης. Και εξ αιτίας του οποίου ίσως χάθηκε κι ο Πελοποννησιακός πόλεμος για την Αθήνα μετά την εκστρατεία στην Σικελία. Δυστυχώς απάντηση στο σχολικό ερώτημά μου ποτέ δεν πήρα.

Τώρα όμως έβλεπα μπροστά μου μια τέτοια στήλη, σχεδόν άθικτη στο πέρασμα του χρόνου και μπορούσα να κάνω την σύγκριση με εκείνες τις «πειραγμένες» στο Μουσείο στην Στοά του Αττάλου. Αυτά θα θυμόμουν και πολλά χρόνια αργότερα, το 2015, όταν ξαναβρέθηκα μπροστά στην ίδια στήλη από την Σίφνο, δάνειο αυτή την φορά στο Νομισματικό Μουσείο της Αθήνας, σε μια έκθεση σχετικά με τα πρώτα αρχαία νομίσματα.

Σύμφωνα με τον κατάλογο της έκθεσης εκείνης στην Ν.Υόρκη, ο «Ερμής της Σίφνου» (όπως εγώ πια ήθελα να τον ονομάζω) βρέθηκε στην Σίφνο το 1895

Αρχαία Μαρμάρινη Ερμαϊκή Στήλη, Σίφνος, 510-500 π.Χ.

Η ερμαϊκή στήλη από την Σίφνο είχε, πιθανότατα, λατρευτική σημασία, καθώς δεν φέρει καμία έπιγραφή, γνωμικό ή δείκτη απόστασης όπως σε αντίστοιχες στήλες-όρους. Το γλυπτό αποδίδεται σε αττικό εργαστήριο και η ανάθεσή του εντάσσεται στο πλαίσιο των στενών οικονομικών και πολιτικών σχέσεων ανάμεσα στην Αθήνα και την Σίφνο στα χρόνια των Πεισιστρατιδών, οι οποίες είχαν αναπτυχθεί εξαιτίας των μεταλλείων αργύρου στο νησί.